

Het Gebruik van Kenmerken Co-regulatietheorie en SMART-principe
in de Formulering van Behandeldoelen

Deborah van der Velde-ten Holte

S4169824

Bachelorscriptie

Radboud Universiteit Nijmegen

Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde

2015

Samenvatting

In dit onderzoek wordt gekeken naar de kenmerken van behandeldoelen die zijn geformuleerd op basis van de co-regulatietheorie en het SMART-principe. In een theoretisch kader worden de co-regulatietheorie en het SMART-principe toegelicht. Tevens worden kenmerken die bij deze principes horen geformuleerd. Vervolgens wordt gekeken of het theoretisch mogelijk is om de kenmerken van beide principes in één behandeldoel op te nemen. In het empirisch onderzoek dat volgt worden twintig behandeldoelen van cliënten van het orthopedagogische behandel- en expertisecentrum De La Salle geanalyseerd. Uit de resultaten blijkt dat geen van de behandeldoelen volgens zowel de co-regulatietheorie als het SMART-principe zijn opgesteld. De co-regulatietheorie is gebaseerd op een holistisch-organismische mensvisie, terwijl het SMART-principe is gebaseerd op een atomistisch-mechanistische mensvisie. Mensbeelden zijn fundamentele uitgangstellingen en daarmee in principe onverzoenbaar. Om beide principes in één behandeldoel te verenigen lijkt daarom zeer onmogelijk.

Inleiding

Synchronie

De wereld om ons heen is vol van synchronie. In zowel het dierenrijk als onder de mensen zijn vrijwel overal gedragingen te zien die nagenoeg gelijktijdig en afgestemd op elkaar plaatsvinden. Dit gebeurt vaak zonder dat hierover van te voren afspraken zijn gemaakt. Denk eens aan honderden vogels die als één zwerm op hetzelfde moment wegvliegen en vervolgens weer gelijktijdig de landing inzetten (Louwerse, Dale, Bard & Jeuniaux, 2012). Of denk aan een groep reizigers die tijdens de spits over een druk perron naar de trein loopt. Hoewel men van elkaar niet weet welke kant de ander precies opgaat, loopt bijna niemand tegen elkaar aan. Onbewust worden het tempo en de mate van vloeiendheid van de bewegingen van de anderen geregistreerd en worden eigen bewegingen gecoördineerd (Bernieri & Rosenthal, 1991). Er is sprake van interactionele synchronie.

Synchroniseren is volgens Louwerse et al. (2012) een combinatie van zowel coördinatie als imitatie. Coördinatie houdt het bewust afstemmen op de ander in (Louwerse et al., 2012). Wanneer een moeder een zwaar object aan haar kind geeft, zullen zowel de gever (moeder) als de ontvanger (kind) hun bewegingen aan de ander aanpassen. De gever houdt in de gaten of het object door de ander is aangepakt en of de ontvanger voldoende grip heeft, waarna hij het object loslaat. Om het zware object niet te laten vallen, is het van belang dat zowel de moeder als het kind op hetzelfde moment actie ondernemen.

Bij imitatie is die afstemming in tijd wat minder van belang; de gedragingen hoeven niet op hetzelfde moment plaats te vinden. Imitatie wordt juist ingezet om de sociale interactie te vergroten (Louwerse et al., 2012). Wanneer een vader naar zijn zoontje glimlacht en zijn zoontje deze lach met een glimlach beantwoordt, dan is er sprake van imitatie voor sociale doeleinden. Bij synchronisatie is er sprake van zowel het gelijktijdig gedrag van coördinatie als van het vergroten van de sociale interactie van imitatie (Louwerse et al., 2012).

Dyadische synchronie

Synchronie kan plaatsvinden in grote groepen, maar komt ook voor in de kleinst mogelijke sociologische eenheid waarbij van interactie sprake kan zijn, de dyade. Een sleutelkarakteristiek van de dyadische synchronie, de synchronie tussen twee mensen, is beurtwisseling. Beurtwisseling kan worden omschreven als het 'geven en nemen' tijdens sociale conversatie en als zich herhalende gestructureerde sociaal wederkerige activiteiten (Harrist & Waugh, 2002). De prilste vorm van zichtbare beurtwisseling wordt ingezet door moeders van pasgeborenen. Zij wiegen en vocaliseren in de pauzes van de borstvoeding, wat erin resulteert dat baby's na twee weken gaan drinken in de pauzes van het wiegen (Fogel & Thelen, 1987) of dat baby's de moeder uitnodigen om te wiegen en te vocaliseren, door juist te stoppen met drinken en hun moeder verwachtingsvol aan te kijken. De moeders laten beurtwisselgedrag dus ontstaan door eerst in te zetten op het volgen van de bewegingen van de zuigeling, waarna de zuigeling het vermogen ontwikkelt om juist de beweging van de moeder te volgen. Moeder en

kind bewegen in elkaars ritme, wat het fundament vormt voor hechtingsgedrag (Koreman, 2008).

Gedurende de ontwikkeling van zuigeling tot volwassene is de structuur en functie van de beurtwisseling aan verandering onderhevig en wordt deze steeds complexer. Dyadische synchronie kan zich zowel non-verbaal als verbaal uiten (Feldman, 2012). De non-verbale uitingen van dyadische synchronie zijn de overeenkomst in ritme van beweging, overeenkomstige kijkrichting, overeenkomstige gezichtsuitdrukking en overeenkomstig hartritme. De verbale uitingen van dyadische synchronie zijn afstemming op de woordkeuze, accenten, spreeknelheid, emotie, pauzes en de toon van de ander (Feldman, 2012).

Volgens Feldman (2012) is iedere vorm van dyadische synchronie met ouders/verzorgers voor kinderen van groot belang. Het vermogen dyadische synchronie te bereiken, wordt gezien als de biologische basis voor ontwikkeling in de relatie (Feldman, 2007, 2012; Stern, 2000; Trevarthen & Daniel 2005). De dyadische synchronie stimuleert de sociale, emotionele en cognitieve groei van kinderen. Daarnaast speelt het bereiken van dyadische synchronie een cruciale rol bij het ontstaan van sociale wederkerigheid (Feldman, 2007, 2012; Harrist & Waugh, 2002; Trevarthen & Daniel, 2005).

Co-regulatie

Dyadische synchronie is een kwaliteit die in meer of mindere mate aanwezig kan zijn in de co-regulatie tussen twee mensen (Fogel, 1993; Harrist & Waugh, 2002). Co-regulatie is een term die de interactie tussen twee mensen beschrijft. Het is een continu, onophoudelijk, sociaal proces, waarbinnen twee individuen samen bewegen. Op een dynamische wijze worden de bewegingen van de een aangepast aan de actuele en verwachte gedragingen van de ander, en andersom.

Co-regulatie bestaat niet uit simpelweg volgen of leiden, maar is een wederkerig proces. Fogel (1993) stelt dat alle bewegingen van de twee communicatiepartners communicatief van aard zijn en dat er geen sprake is van een zender en ontvanger. Ter illustratie hiervan gebruikt hij een analyse van een videofragment waarin een moeder een speeltje aan een peuter geeft. Moeder houdt het speeltje met een hand hoog, zakt door haar knieën en steekt haar kin in de lucht. Op hetzelfde moment gaan allebei de handjes van de peuter de lucht in en houdt het kindje het hoofdje schuin. De handen van zowel moeder als peuter bewegen continu, waardoor de rol van zender en ontvanger dusdanig wisselt dat het onmogelijk is om te bepalen wie zendt en wie ontvangt (Fogel, 1993). De twee communicatie-partners beïnvloeden elkaar wederzijds (Fogel, 1993).

Het meest prominente aspect van co-regulatie is het ontstaan van iets nieuws; iets dat er eerst nog niet was (Fogel, 1993). Met andere woorden; co-regulatie wordt gekenmerkt door creativiteit. Een eenvoudig voorbeeld van deze creativiteit is het vermogen een nieuw element toe te voegen aan een bestaand patroon. Volgens Fogel en Garvey (2007) kan zelfs een welgemeende of spontane lach al als zo'n nieuw element worden bestempeld. De onderzoekers stellen binnen hun theorie over *Alive Communication* dat geen enkele gezichtsuitdrukking of handeling compleet gelijk is en

dat patronen in de kleinste vorm altijd een kleine verandering in zich dragen. Binnen het frame van een interactieproces maken deze nieuwe elementen, hoe klein ook, het verschil uit, omdat er wordt gevarieerd op een bestaand en herkenbaar patroon, waardoor het contact zich ontwikkelt (Fogel & Garvey, 2007). Een complexer voorbeeld van deze creativiteit is het vermogen de omgeving te sturen door contact te initiëren en zo een nieuw patroon te laten ontstaan (Fogel & Garvey, 2007).

Er bestaan voorwaarden om het co-regulatieproces succesvol te kunnen laten verlopen. Beide interactiepartners moeten een open houding richting de ander hebben en daarnaast actief deelnemen aan het sociale proces. Tevens moet er sprake zijn van de wil en de ruimte om sociale gebeurtenissen en gedragingen te laten ontvouwen en te laten vormen door het interactieproces. Daarnaast verloopt co-regulatie volgens Fogel (1993) pas succesvol wanneer beide interactiepartners de invloed van de ander op het proces serieus nemen en respecteren, en wanneer de invloed op de interactie in balans is en er sprake is van wederkerigheid en gelijkwaardigheid. Ook is het van belang dat beide individuen de bijdrage van de ander aan de creatieve ontwikkeling van de relatie opmerken en belonen.

Consensual frame

Het proces van co-regulatie kent geen expliciet plan en wordt niet begeleid door een schema of programma van het zenuwstelsel, maar vindt plaats binnen een kader dat door Fogel (1993) het consensual frame wordt genoemd. Het consensual frame is opgebouwd uit enkele factoren waarover overeenstemming tussen de twee individuen is ontstaan. Deze factoren ontwikkelen zich gedurende het co-regulatieproces tot herkenbare patronen van interacties (Fogel, 1993).

De factoren die onder het consensual frame vallen, zijn de richting en het onderwerp van een gesprek, de aandachtsrichting, de lichaamshouding en de positie in de ruimte (Fogel, 1993). Het bereiken van een gemeenschappelijk onderwerp in de interactie is belangrijk voor het vormen van een consensual frame. De aandachtsrichting betreft het onderscheid tussen de onderwerpen waaraan de twee individuen hun aandacht geven en de onderwerpen die zij negeren. Daarnaast is de lichaamshouding van belang voor de interactie: zijn de twee communicatiepartners op elkaar gericht, of wenden zij zich van elkaar af en hebben zij een rechte houding of is het lichaam meer in elkaar gedoken. Tenslotte betreft de positie in de ruimte de afstand tussen twee mensen, of de omgeving waarin zij elkaar ontmoeten (Fogel, 1993).

Samengevat: dyadische synchronie is de synchronie die in de interactie tussen twee mensen kan ontstaan. Dyadische synchronie kent beurtwisseling als sleutelkarakteristiek en uit zich zowel verbaal als non-verbaal. Het vermogen dyadische synchronie te bereiken, wordt gezien als de biologische basis voor ontwikkeling in de relatie. Ook is dit van groot belang voor de sociale, emotionele en cognitieve groei van kinderen. Dyadische synchronie is een kwaliteit die in meer of mindere mate kan voorkomen in de co-regulatie. Co-regulatie is een continu, onophoudelijk, sociaal proces, waarbinnen twee individuen samen bewegen. Deze interactie vindt plaats binnen een

consensual frame. Dit is een kader dat bestaat uit factoren waarover beide interactiepartners overeenstemming hebben bereikt.

Ontwikkeling van Co-regulatie

Hoe is co-regulatie zichtbaar in de interactieprocessen van kinderen in de volgende leeftijdsfasen?

0-6 maanden

In de eerste zes maanden van het leven van een kind vindt co-regulatie voornamelijk plaats binnen het contact dat de zuigeling heeft met zijn ouders/verzorgers. Het kind leert om af te stemmen op de ander (Feldman, 2007). Zo wiegt moeder haar kindje, zoals eerder beschreven, in de eerste dagen na de geboorte in de pauzes van het voeden. Dit leidt ertoe dat haar kindje na twee weken juist gaat drinken wanneer moeder pauzes laat bestaan in het wiegen. In eerste instantie reageert moeder op het gedrag van haar kindje, wat erin resulteert dat het kindje leert om juist op het gedrag van moeder te gaan reageren. Er ontstaat een gezamenlijke ritmische structuur (Fogel & Thelen, 1987).

Een ander voorbeeld van co-regulatie bij zuigelingen komt in het onderzoek van Murray en Trevarthen (1998, in Ikegami & Iizuka, 2007) naar voren. Zij ontdekten dat een zuigeling van twee maanden de gelaatsuitdrukkingen van zijn moeder vrijwel synchroon met moeder imiteert. In het onderzoek kijkt de zuigeling naar videobeelden van moeder die verschillende gezichtsuitdrukkingen laat zien. Het kindje raakt van streek wanneer de videobeelden vertraagd worden afgespeeld en de moeder niet adequaat op de zuigeling reageert.

6-18 maanden

In deze periode leert een baby om zelf deel te nemen aan sociale spelletjes zoals 'kiekeboe'. 'Kiekeboe' heeft een herkenbaar herhaaldelijk patroon van verstoppertje, gevolgd door een onthulling en is daarom een voorbeeld van een co-regulatieproces (Fogel, 1993). Er is sprake van beurtwisseling, omdat de deelnemers om de beurt het initiatief nemen en de bewegingen steeds verder worden uitgewerkt en geïntensiveerd (Fogel & Garvey, 2007). Toch is het spelletje ook creatief. De rol van 'verstopper' en 'publiek' wordt steeds omgeruild. De timing van het verstoppertje en onthullen verandert subtiel van beurt tot beurt. Soms blijft de verstopper een iets langere tijd verstopt en de andere keer springt de verstopper gelijk weer op. Ook kan men zowel boven, naast als onder het object waarachter men zich verstopt vandaan komen. Deze creatieve variaties binnen het kader van het spelpatroon zorgen voor verhoogde aandacht en een grotere spelvreugde (Fogel, 1993).

Peutertijd (18 maanden – 3 jaar)

Een peuter begint zich bewust te worden van zichzelf (Fogel, 2001). Hij ontwikkelt het vermogen om binnen co-regulatieprocessen zelf nieuwe elementen toe te voegen aan bestaande patronen en leert dat hij de middelen heeft om zijn omgeving te

sturen (Jennekens, 2010). Een voorbeeld hiervan is het woordje 'nee', dat peuters in interactie met anderen veelvuldig gebruiken. Peuters gebruiken dit woord, of zinnen als 'dat wil ik niet', vaak om te onderzoeken welk effect dit heeft op anderen, of om aan te geven dat ze het ergens niet mee eens zijn (Fogel, 2001).

Volgens Fogel (2001) kun je hier als ouder op reageren door het woord op een opvallend speelse manier na te zeggen, waardoor er een communicatief spelletje ontstaat. Een andere proactieve manier om als ouder met de 'nee-fase' om te gaan, is door de peuter ervaringen te geven met het maken van eenvoudige keuzes, zoals welk drinken ze bij het ontbijt willen, of welke kleur sokken ze willen dragen. Op deze manier leren kinderen dat ze verantwoordelijke keuzes kunnen maken over bepaalde dingen, wat het gemakkelijker kan maken om hen als ouder te overtuigen andere keuzes niet te maken (Fogel, 2001).

Kleutertijd (3-6 jaar)

Hun sterke taalontwikkeling zorgt ervoor dat kleuters over situaties kunnen praten. Ze leren situaties te overzien, deze binnen een tijds kader (gisteren, vandaag of morgen) te plaatsen en een derde persoonspositie in te nemen wanneer ze over hun eigen acties vertellen (Timmers-Huigens, 2005; Jennekens, 2010). Ook leren kleuters zich te verplaatsen in de wensen of overtuigingen van anderen (Timmers-Huigens, 2005).

In het volgende voorbeeld van co-regulatie binnen een interactieproces van een kleuter loopt de kleuter over het schoolplein en ziet hij een meisje huilen. Hij loopt naar het meisje toe en vraagt wat er is, waarop het meisje vertelt dat ze is gevallen. De kleuter gaat naast zijn klasgenootje zitten, zucht diep, zegt 'dat doet vast zeer' en vertelt vervolgens dat hij ook wel eens is gevallen. Het meisje en de kleuter kijken elkaar aan, ze glimlachen naar elkaar en kletsen vervolgens verder.

6-12 jaar

In deze fase maken kinderen zich langzamerhand los van hun ouders. Hun sociale omgeving wordt groter, mede door hun gang naar de basisschool en buitenschoolse activiteiten zoals sportclubs en muzieklessen. Co-regulatieprocessen maken deel uit van de ontwikkeling van zelfregulatie.

12-18 jaar

Tieners zijn in staat om zowel met non-verbale gedragingen als met verbale gedragingen een sociale situatie te vormen. De woorden en zinnen die zij gebruiken zijn meer dan slechts informatie bevattende signalen. Deze worden tevens op een creatieve wijze ingezet (Fogel, 1993). In een gesprek wordt zowel het gehele lichaam als de toonhoogte van een woord gebruikt om verschil aan te brengen in de dynamieken van spreken en zodoende communicatieve doelen te bereiken, zoals het leggen van nadruk, het toevoegen van emotie aan woorden of het wachten tot een gesprekspartner kijkt of luistert.

Als voorbeeld van co-regulatie dat kan ontstaan met een tiener, stellen we ons een conversatie tussen bijvoorbeeld een moeder en haar tienerzoon voor. In dit gesprek kan de zoon, wanneer de moeder haar blik van haar zoon afwendt en bijvoorbeeld naar de papieren voor haar op tafel kijkt, midden in zijn zin stoppen. De zoon verlengt het laatste woord met 'eeh', verandert zijn manier van zitten en bouwt een stilte in. Vanaf het moment dat de moeder hem weer aankijkt, pakt de zoon zijn zin weer op, startende met de 'eeh'-klank. Deze klank, het veranderen van houding en de stilte zijn manieren om de aandacht van de moeder weer op te eisen (Fogel, 1993).

Operationaliseren Meetinstrument

In dit onderzoek zullen twintig behandeldoelen uit de dossiers van vier cliënten van het orthopedagogische behandel- en expertisecentrum De La Salle worden geanalyseerd. Er zal worden bekeken in hoeverre deze behandeldoelen zijn geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie en/of het SMART-principe. Om deze analyses uit te kunnen voeren, moet eerst een meetinstrument worden geoperationaliseerd.

Op basis van het bovenstaande theoretisch kader zullen daarvoor kenmerken van de theorie van co-regulatie en kenmerken van het SMART-principe worden gedefinieerd. Deze kenmerken zullen worden weergegeven in twee tabellen. Deze tabellen zullen als meetinstrument worden toegepast in het empirisch onderzoek dat volgt.

Kenmerken Co-regulatietheorie

In het eerste deel van de inleiding is duidelijk geworden dat co-regulatie alleen kan ontstaan in de interactie tussen twee personen. Een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie moet daarom gaan over de cliënt én een interactiepartner. Voorbeelden van deze interactiepartners zijn de behandelaar, een ouder/verzorger of een groeps- of klasgenoot. Een behandeldoel dat alleen op de cliënt gericht is, is al bij voorbaat niet gebaseerd op de theorie van co-regulatie.

Het kenmerk 'Bevat naast cliënt tweede persoon' is dan ook een verplicht onderdeel van een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie. In de komende alinea's volgen zes kenmerken die mogelijk voorkomen binnen een behandeldoel dat is opgesteld volgens de theorie van co-regulatie. Deze kenmerken zijn in tegenstelling tot het eerste kenmerk niet noodzakelijk en krijgen daarom niet het label 'verplicht onderdeel behandeldoel' maar het label 'mogelijk onderdeel behandeldoel'.

Dyadische synchronie komt binnen het co-regulatieproces in meer of mindere mate voor. Dyadische synchronie heeft beurtwisseling als sleutelkarakteristiek. Een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie kan daarom Beurtwisseling als kenmerk hebben. Sub-kenmerken die bij Beurtwisseling horen zijn 'afstemmen op de ander', 'het laten ontstaan van een gezamenlijke ritmische structuur' en 'het laten ontstaan van een herkenbaar patroon'.

Dyadische synchronie uit zich zowel non-verbaal als verbaal. Een behandeldoel

dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie kan daarom Non-verbale uitingen of Verbale uitingen van dyadische synchronie als kenmerk hebben. De Non-verbale uitingen van dyadische synchronie zijn 'overeenkomst in ritme van beweging', 'overeenkomstige kijkrichting', 'overeenkomstige gezichtsuitdrukking' en 'overeenkomstig hartritme'. De Verbale uitingen van dyadische synchronie zijn 'afstemming op woordkeuze van de ander', 'afstemming op accenten van de ander', 'afstemming op spreeknelheid van de ander', 'afstemming op emotie van de ander', 'afstemming op pauzes van de ander' en 'afstemming op toon van de ander'.

Het meest prominente aspect van co-regulatie is creativiteit; het ontstaan van iets nieuws. Een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie kan daarom Creativiteit als kenmerk hebben. Sub-kenmerken die bij Creativiteit aansluiten zijn 'het toevoegen van elementen aan bestaand patroon', 'het initiëren van contact/een nieuw patroon' en 'het inleven in de ander'.

Om creativiteit binnen het co-regulatieproces succesvol te laten verlopen moet er worden voldaan aan een aantal voorwaarden. Een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van deze theorie kan dus Voorwaarden voor Creativiteit als kenmerk bevatten. Deze voorwaarden voor creativiteit zijn 'open houding richting de ander', 'actieve deelname aan het sociale proces', 'de wil en de ruimte om sociale gebeurtenissen te vormen door interactieproces', 'respect voor de invloed van de ander op het interactieproces' en 'belonen van de ander om zijn bijdrage aan het interactieproces'.

Tenslotte kan een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie als kenmerk het Consensual Frame bevatten. Dit zijn de factoren waarover overeenstemming tussen de twee individuen bestaat. Sub-kenmerken die bij Consensual Frame horen, zijn 'overeenstemming richting en onderwerp van gesprek', 'overeenstemming aandachtsrichting', 'overeenstemming lichaamshouding' en 'overeenstemming positie in de ruimte'.

In onderstaande tabel, Tabel 1, wordt nogmaals weergegeven welke kenmerken en bijbehorende sub-kenmerken een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie kan bevatten.

Tabel 1: Specifieke Kenmerken van Behandeldoelen Geformuleerd op Basis van de Co-regulatietheorie

	Kenmerk	Bijbehorende sub-kenmerken	Verplicht of mogelijk onderdeel behandeldoel
1.	Bevat naast cliënt tweede persoon	- Cliënt en behandelaar - Cliënt en ouder/verzorger - Cliënt en klas- of groepsgenoot	verplicht
2.	Beurtwisseling	- Afstemmen op de ander - Het laten ontstaan van een gezamenlijke ritmische structuur - Het laten ontstaan van een herkenbaar patroon	mogelijk
3.	Non-verbale Kenmerken	- Overeenkomst in ritme van beweging - Overeenkomstige kijkrichting	mogelijk

	Dyadische Synchronie	- Overeenkomstige gezichtsuitdrukking - Overeenkomstig hartritme	
4.	Verbale Kenmerken Dyadische Synchronie	- Afstemming op woordkeuze van de ander - Afstemming op accenten van de ander - Afstemming op spreeknelheid van de ander - Afstemming op emotie van de ander - Afstemming op pauzes van de ander - Afstemming op toon van ander	mogelijk
5.	Creativiteit	- Het toevoegen van elementen aan bestaand patroon - Het initiëren van contact/een nieuw patroon - Het inleven in de ander	mogelijk
6.	Voorwaarden voor Creativiteit	- Open houding richting de ander - Actieve deelname aan het sociale proces - De wil en ruimte om sociale gebeurtenissen te vormen door interactieproces - Respect voor de invloed van de ander op het interactieproces - Belonen van de ander om zijn bijdrage aan het interactieproces	mogelijk
7.	Consensual Frame	- Overeenstemming richting en onderwerp van gesprek - Overeenstemming aandachtsrichting - Overeenstemming lichaamshouding - Overeenstemming positie in de ruimte	mogelijk

Kenmerken SMART-principe

Voor dit onderzoek is het tevens van belang te weten wat het SMART-principe inhoudt en hoe dit principe behoort te worden toegepast op het formuleren van behandeldoelen voor cliënten. In tegenstelling tot de theorie van co-regulatie, die is gebaseerd op interactie, is het SMART-principe juist actiegericht. Ook is er een verschil in tijdsschaal, omdat co-regulatie in het heden ontstaat en er bij het SMART-principe een verwijzing naar de toekomst is. De letters van het woord SMART staan voor specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden. Doelen moeten aan de hand van deze richtlijnen worden geformuleerd en richten zich op het verbeteren van de competenties van de cliënt zelf.

Om een behandeldoel specifiek te maken stelt een behandelaar zichzelf vragen als 'wat willen we bereiken?', 'wie is daarbij betrokken?', 'wat gaat er gebeuren?', 'wanneer gebeurt het?' of 'waarom willen we dit bereiken?'. Een doel wordt meetbaar wanneer er gebruik wordt gemaakt van getallen of percentages, zoals 'X poetst twee maal per dag haar tanden'. Daarnaast is een doel meetbaar wanneer het is gekoppeld aan bestaande procedures, kwaliteitseisen of normen.

Om te bepalen of een doel acceptabel is, moet worden gekeken of hiervoor voldoende draagvlak is bij zowel de cliënt als de behandelaars. Om een doel realistisch te laten zijn, moet worden nagegaan of een doel niet te makkelijk of te moeilijk is en of de inspanningen in relatie staan met het resultaat. Tenslotte moet het behandeldoel een of meerdere data bevatten om tijdsgebonden te zijn.

In onderstaande tabel, Tabel 2, wordt nogmaals weergegeven welke kenmerken en bijbehorende sub-kenmerken een behandeldoel dat is geformuleerd op basis van

SMART-principe moet bevatten.

Tabel 2: Specifieke Kenmerken van Behandeldoelen Geformuleerd op Basis van de SMART-principe

	Kenmerk	Bijbehorende termen	Verplicht of mogelijk onderdeel behandeldoel
1.	Specifiek	- Wat willen we bereiken? - Wie is daarbij betrokken? - Wat gaat er gebeuren? - Wanneer gebeurt het? - Waarom willen we dit bereiken?'	verplicht
2.	Meetbaar	- Doel gekoppeld aan getallen of percentages - Doel gekoppeld aan bestaande procedures, kwaliteitseisen of normen	verplicht
3.	Acceptabel	- Is er voldoende draagvlak bij cliënt? - Is er voldoende draagvlak bij behandelaar?	verplicht
4.	Realistisch	- Is het doel niet te makkelijk? - Is het doel niet te moeilijk?	verplicht
5	Tijdsgebonden	- Behandeldoel bevat tenminste één datum	verplicht

Behandeldoelen met kenmerken SMART-principe en kenmerken Co-regulatietheorie

Om een behandeldoel op te stellen dat zowel op de kenmerken van het SMART-principe als op de kenmerken van de theorie van co-regulatie is gebaseerd, moeten naast alle SMART-kenmerken zowel de cliënt als zijn interactiepartner worden meegenomen in de formulering. Dit is mogelijk omdat de tweede persoon de SMART-kenmerken niet uitsluit. Het behandeldoel kan ook specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden blijven wanneer deze wordt opgesteld voor twee personen, in plaats van alleen voor de cliënt.

Het formuleren van het behandeldoel waarnaar wordt gestreefd, wordt echter uitdagender wanneer een van de optionele kenmerken van de co-regulatietheorie aan het behandeldoel wordt toegevoegd. Met name de meetbaarheid van een behandeldoel vraagt om extra aandacht en kan vaak niet worden gewaarborgd. Zo is het lastig om het kenmerk Beurtwisseling, dat gepaard gaat met sub-kenmerken 'afstemmen op de ander', 'het laten ontstaan van een gezamenlijke ritmische structuur' en 'het laten ontstaan van een herkenbaar patroon', meetbaar te maken. Het 'laten ontstaan van een gezamenlijke ritmische structuur' kan bijvoorbeeld alleen worden gemeten door meerdere videofragmenten van een aantal minuten te maken, deze vervolgens te scoren en te analyseren. Een behandelaar kan dit kenmerk door zijn omgang met de cliënt wel zien groeien en zelfs voorbeelden geven van de groei door situaties te beschrijven waarin de groei van de betreffende kwaliteit zichtbaar is. Echter, om deze groei aan getallen te kunnen verbinden, zal de behandelaar een tijdrovend onderzoek moeten doen. Hetzelfde geldt voor de Non-verbale kenmerken voor dyadische synchronie, de Verbale kenmerken voor dyadische synchronie en het Consensual frame.

Het sub-kenmerk 'het initiëren van contact/een nieuw patroon' van het kenmerk Creativiteit is wel meetbaar. In het behandeldoel kan bijvoorbeeld worden opgenomen dat de cliënt in de toekomst twee keer per dag zichtbaar initiatief gaat nemen in het zoeken van contact, door bijvoorbeeld naast iemand te gaan zitten (non-verbaal) of een gesprek met een groepsgenoot te starten (verbaal). Het sub-kenmerk 'belonen van de ander om zijn invloed op het interactieproces' van het kenmerk Voorwaarden voor Creativiteit is ook meetbaar. In het behandeldoel kan bijvoorbeeld worden afgesproken dat de cliënt in de toekomst minstens één keer per gesprek zijn interactiepartners beloont voor hun bijdrage aan de relatie, met bijvoorbeeld een compliment (verbaal), een glimlach (non-verbaal) of het honoreren van het voorstel van de interactiepartner.

Ook het tijdsgebonden aspect van een behandeldoel dat volgens de theorie van co-regulatie en het SMART-principe is geformuleerd, is lastig te waarborgen. Het tijdsgebonden aspect van een behandeldoel vraagt om een voorspelling van iets dat zich in de interactie tussen twee personen gaat ontstaan of gaat afspelen. Het is echter niet te voorspellen wanneer iets exact gaat ontstaan, omdat co-regulatie zich in het heden afspeelt en niet in de toekomst. Wel is het mogelijk het tijdsgebonden aspect met terugwerkende kracht in te zetten, bij bijvoorbeeld het reflecteren op een periode aan de hand van de behandeldoelen. Er kan dan worden gekeken of binnen de interactie datgene waar op is gehoopt daadwerkelijk is ontstaan.

Het is wel mogelijk om de behandeldoelen met de kenmerken van co-regulatie specifiek, acceptabel en realistisch te formuleren.

Onderzoeksvragen

De kenmerken die in de inleiding zijn geformuleerd, zullen worden meegenomen in het bestuderen van de meest recente behandeldoelen uit de dossiers van vier cliënten van het orthopedagogische behandel- en expertisecentrum De La Salle. Per behandeldoel zullen de volgende twee onderzoeksvragen worden beantwoord:

1. *In hoeverre is dit behandeldoel geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie?*
2. *In hoeverre is dit behandeldoel geformuleerd volgens het SMART-principe?*

Methode

Deelnemers

Aan dit onderzoek werkten vier (n=4) jongeren mee, die ten tijde van het onderzoek cliënt waren van het orthopedagogisch behandel- en expertisecentrum De La Salle. De ouders/verzorgers van deze deelnemers gaven schriftelijk toestemming voor het inzien van de dossiers die ten tijde van het onderzoek bij De La Salle aanwezig waren.

De eerste deelnemer was B.; ten tijde van het onderzoek was hij een dertienjarige jongen, gediagnosticeerd met een licht verstandelijke beperking en PDD-NOS. Hij woonde samen met zijn moeder en stiefvader en ging naar de naschoolse dagbehandeling. Daarnaast ging hij om het weekend een weekend naar weekend- en vakantie zorg.

De tweede deelnemer was N.; ten tijde van het onderzoek was zij een dertienjarig meisje, gediagnosticeerd met een licht verstandelijke beperking, een pervasieve ontwikkelingsstoornis NAO en een aandachttekort-stoornis met hyperactiviteit. Ze woonde samen met haar moeder, stiefvader, oma (moeder van vader), oom (broer van vader) en broertje en ging naar een naschoolse dagbehandeling waar ze psycho-educatie en EBL-begeleiding ontving. Daarnaast ging ze drie weekenden in de maand naar een logeeropvang. Ze was in 2011 haar vader verloren.

De derde deelnemer was V.; ten tijde van het onderzoek was zij een vijftienjarig meisje, gediagnosticeerd met een licht verstandelijke beperking (LVB), hechtingsproblematiek, dyslexie en ADHD. Ze woonde samen met haar moeder, partner van moeder en halfzusje en ging daarnaast een keer in de maand naar een weekendpleeggezin. Haar moeder was gediagnosticeerd met een borderline persoonlijkheidsstoornis, ADHD en hechtingsstoornis, waardoor ze soms een periode weinig energie over had voor de opvoeding. Haar halfzusje was meervoudig gehandicapt en vroeg veel zorg en aandacht. Vader verbleef ten tijde van het onderzoek in de gevangenis. Er was hierdoor weinig contact met hem.

De vierde deelnemer was L.; ten tijde van het onderzoek was hij een zeventienjarige jongen gediagnosticeerd met een licht verstandelijke beperking en een gestagneerde sociaal-emotionele ontwikkeling. Hij woonde samen met zijn ouders en drie zussen en ging om het weekend naar de weekendopvang. Daarnaast logeerde hij regelmatig bij zijn tante en oom, die ook betrokken waren bij zijn behandeling. Tevens kreeg het gezin hulp aan huis.

Materiaal

Voor dit onderzoek werden bij een orthopedagogisch behandel- en expertisecentrum de cliëntendossiers van deze vier cliënten geraadpleegd. Deze dossiers waren een verzameling van alle verslagen die zijn geschreven en uitgebracht in de gehele periode dat de deelnemers bij het behandelcentrum in beeld zijn geweest. Voorbeelden van deze verslagen waren 'indicatiebesluit', 'verslag t.b.v. indicatieaanvraag', 'behandelplan voortgang', 'verslag psychodiagnostiek onderzoek', 'evaluatieverslag behandeling' en 'eindverslag naschoolse dagbehandeling'. Voor de onderzoeksresultaten werd gebruik gemaakt van de toen meest recente behandeldoelen die in de dossiers van de deelnemers waren opgenomen.

Procedure

De cliëntendossiers werden bestudeerd op de locatie van het betreffende orthopedagogisch behandel- en expertisecentrum. De eerste inzage vond plaats op 24 april 2014. Hierbij was onderzoekster en scriptiebegeleider Sonja Graafstal aanwezig. De overige momenten van inzage vonden plaats in week 28, week 30, week 32 en week 34 van 2014.

De tabellen met kenmerken van de co-regulatietheorie en kenmerken van het SMART-principe werden naast de twintig meest recente behandeldoelen uit de vier dossiers gelegd. Er werd gekeken in hoeverre de betreffende behandeldoelen waren

geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie en in hoeverre de betreffende behandeldoelen waren geformuleerd volgens het SMART-principe.

Resultaten

Analyse Behandeldoelen Deelnemers I t/m IV

Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden, werd er bekeken in hoeverre de ten tijde van het onderzoek meest recente behandeldoelen van de vier deelnemende cliënten van het orthopedagogisch behandel- en expertisecentrum De La Salle zijn geformuleerd op basis van de theorie van co-regulatie. Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden, werd er bekeken in hoeverre deze behandeldoelen zijn geformuleerd volgens het SMART-principe. De resultaten van de analyses zijn per behandeldoel weergegeven in een losse tabel, Tabel 3 t/m Tabel 22, en vervolgens per deelnemer samengevat.

De kenmerken 'acceptabel' en 'realistisch' van het SMART-principe zijn niet in deze analyses meegenomen. Hiervoor is gekozen omdat de dossiers onvoldoende informatie bevatten om te bepalen of er voldoende draagvlak is bij de cliënt en behandelaar (acceptabel) en of het doel voor de cliënt te moeilijk of te makkelijk zou zijn (realistisch).

Analyse Behandeldoelen Deelnemer I

1. B. ervaart zijn leefwereld (thuis, dagcentrum, school) als overzichtelijk en duidelijk

- B. ervaart basisveiligheid op instelling S.
- B. krijgt structuur aangeboden
- B. leert pauzes te nemen
- B. speelt in zijn zelfgenomen pauze minder intens

Tabel 3: Analyse Behandeldoel 1 Deelnemer I

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	'Leefwereld' wordt toegelicht. 'Overzichtelijk en duidelijk' wordt niet toegelicht.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen genoemd. Er wordt niet toegelicht welke vergelijking er wordt gemaakt wat betreft het ' <i>minder intens spelen</i> '. Minder intens dan wat?
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

2. De sociale- emotionele ontwikkeling van B. wordt gestimuleerd

- B. leert zijn gevoelens en die van anderen herkennen en benoemen
- B. vertelt het aan een volwassene als hij ergens last van heeft
- B. kan groepsgenoten zelfstandig uitnodigen een activiteit met hem te gaan ondernemen en kan hierbij samen afstemmen hoe ze deze activiteit gaan doen.

Tabel 4: Analyse Behandeldoel 2 Deelnemer I

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	De subdoelen lichten het hoofddoel duidelijk toe
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is geen specifieke tweede persoon, maar er wordt gesproken over 'anderen', 'een volwassene' en 'groepsgenoten'.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Creativiteit & Consensual Frame	<ul style="list-style-type: none"> - 'gevoelens van hemzelf en anderen herkennen en benoemen' past bij 'het inleven in de ander' van Creativiteit - 'vertelt aan volwassene als hij ergens last van heeft' & 'groepsgenoten zelfstandig uitnodigen' past bij 'het initiëren van contact/een nieuw patroon' van Creativiteit - 'afstemmen hoe ze activiteit gaan doen' past bij 'overeenstemming richting en onderwerp gesprek' van Consensual Frame

3. De eigenheid van B. wordt vergroot

- B. ziet ik, jij en wij, neemt zichzelf waar, de ander en wat ze samen hebben
- B. laat zich minder beïnvloeden door anderen.

Tabel 5: Analyse Behandeldoel 3 Deelnemer I

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	De belangrijke termen die in zowel het hoofddoel als in de subdoelen worden gebruikt worden niet toegelicht.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd. Er wordt niet toegelicht welke vergelijking er wordt gemaakt bij 'Eigenheid wordt vergroot' en 'laat zich minder beïnvloeden'.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is sprake van 'de ander'.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Beurtwisseling	<ul style="list-style-type: none"> - 'neemt zichzelf, de ander en wat ze samen hebben waar' past bij 'afstemmen op de ander' van Beurtwisseling. - 'laat zich minder beïnvloeden door anderen' gaat daarentegen juist tegen het concept van co-regulatie in, waarbij binnen

		contact juist een balans ontstaat tussen de invloed op de relatie van de een en van de ander
--	--	--

Samenvatting Resultaten Deelnemer I

Kenmerken SMART-principe

Van de behandeldoelen van deelnemer I is alleen doel 2 specifiek geformuleerd. De subdoelen lichten het hoofddoel duidelijk toe. Geen van de doelen is meetbaar; er worden geen getallen, percentages of normen genoemd. Geen van de doelen is tijdsgebonden; er worden geen data genoemd waarop de doelen behaald moeten zijn.

Kenmerken Co-regulatietheorie

Doel 2 en doel 3 zijn opgesteld voor zowel de cliënt als 'de ander'. Doel 2 laat kenmerken zien van Creativiteit en Consensual Frame. '*Gevoelens van hemzelf en anderen herkennen en benoemen*' past bij '*het inleven in de ander*' van Creativiteit. '*Vertelt aan een volwassene als hij ergens last van heeft*' en '*groepsgenoten zelfstandig uitnodigen*' passen bij '*het initiëren van contact/een nieuw patroon*' van Creativiteit. '*Afstemmen hoe ze activiteit gaan doen*' past bij '*overeenstemming richting en onderwerp gesprek*' van Consensual Frame.

Doel 3 laat kenmerken van Beurtwisseling zien. '*Neemt zichzelf, de ander en wat ze samen hebben waar*' past bij '*afstemmen op de ander*' van Beurtwisseling. '*Laat zich minder beïnvloeden door anderen*' staat daarentegen juist haaks op het concept van co-regulatie, waarbij binnen contact juist een balans ontstaat tussen de invloed op de relatie van de een en van de ander.

Analyse Behandeldoelen Deelnemer II

1. N. houdt in het contact rekening met zichzelf en met de ander

- *Ik zeg 'hallo' als ik binnenkom en 'doei' als ik wegga*
- *Ik leer samen met twee andere kinderen en een groepsleiding in een clubje op elkaar te letten en met elkaar te overleggen.*

Tabel 6: Analyse Behandeldoel 1 Deelnemer II

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	De subdoelen lichten het hoofddoel duidelijk toe.
Meetbaar	Ja	Het is te meten of N. ' <i>hallo</i> ' en ' <i>doei</i> ' zegt bij binnenkomst en bij het afscheid nemen.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is sprake van ' <i>de ander</i> '.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Consensual Frame & Voorwaarden voor Creativiteit	- ' <i>met elkaar overleggen</i> ' past bij ' <i>overeenstemming richting en onderwerp van gesprek</i> ' van Consensual Frame en ' <i>open houding richting de ander</i> ' van Voorwaarden voor Creativiteit

2. Het zelfvertrouwen van N. wordt vergroot

- Ik weet wat ik goed kan, en wat ik moeilijk vind door mijn autisme

Tabel 7: Analyse Behandeldoel 2 Deelnemer II

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Er wordt in het subdoel toegelicht hoe het hoofddoel kan worden behaald.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

3. De kennis van N. over seksualiteit is vergroot

- Ik heb antwoord op mijn vragen over seksuele voorlichting

Tabel 8: Analyse Behandeldoel 3 Deelnemer II

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Er wordt in het subdoel toegelicht hoe het hoofddoel kan worden behaald.
Meetbaar	Ja	Wanneer de betreffende vragen zijn vastgelegd, kan worden nagegaan of N. deze zelf kan beantwoorden
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

4. N. kan goed voor haarzelf opkomen

- Ik geef op een goede manier aan wat ik wil of vind

Tabel 9: Analyse Behandeldoel Deelnemer II

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Er wordt niet toegelicht wat er wordt verstaan onder 'op een goede manier'
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt	Nee	-

tweede persoon		
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

Samenvatting Resultaten Deelnemer II

Kenmerken SMART-principe

Van de behandeldoelen van deelnemer II zijn doel 1, doel 2 en doel 3 specifiek geformuleerd. De subdoelen lichten het hoofddoel duidelijk toe. Daarnaast zijn doel 1 en 3 meetbaar. Bij doel 1 is het meetbaar of N. 'hallo' en 'doei' zegt bij binnenkomst en bij het afscheid nemen. Bij doel 3 kan, wanneer de betreffende vragen zijn vastgelegd, worden nagegaan of N. deze zelf kan beantwoorden. Geen van de doelen is tijdsgebonden; er worden geen data genoemd waarop de doelen behaald moeten zijn.

Kenmerken Co-regulatietheorie

Alleen doel 1 is opgesteld voor zowel de cliënt als 'de ander'. Doel 1 laat kenmerken zien van Consensual Frame en Voorwaarden voor Creativiteit. 'Met elkaar overleggen' past bij zowel 'overeenstemming richting en onderwerp van gesprek' van Consensual Frame als bij 'open houding richting de ander' van Voorwaarden voor Creativiteit.

Analyse Behandeldoelen Deelnemer III

1. V. leert ontspanningsmomenten te nemen voor haarzelf

Tabel 10: Analyse Behandeldoel 1 Deelnemer III

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Er wordt niet toegelicht wat er wordt verstaan onder 'ontspanningsmomenten'
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

2. V. neemt haar verantwoordelijkheden die ze aankan in haar ontwikkelingsniveau; school, kamer, huiswerk, kleding, medicatie

Tabel 11: Analyse Behandeldoel 2 Deelnemer III

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Er wordt niet toegelicht om welke verantwoordelijkheden het gaat.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.

Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

3. V. is in contact met zichzelf

Tabel 12: Analyse Behandeldoel 3 Deelnemer III

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Er wordt niet toegelicht wat er wordt verstaan onder ' <i>in contact met zichzelf</i> '
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

4. V. kan vanuit zichzelf reageren en de ander in de gaten houden

Tabel 13: Analyse Behandeldoel 4 Deelnemer III

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Er wordt niet toegelicht wat er wordt verstaan onder ' <i>vanuit zichzelf reageren</i> '
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is sprake van ' <i>de ander</i> '.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Beurtwisseling	- ' <i>de ander in de gaten houden</i> ' past bij ' <i>afstemmen op de ander</i> ' van Beurtwisseling

5. V. ontwikkelt haar gevoel van eigenwaarde

Tabel 14: Analyse Behandeldoel 5 Deelnemer III

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Er wordt niet toegelicht wat er wordt verstaan onder ' <i>haar gevoel van eigenwaarde</i> '.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.

Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

6. V. kan situaties benoemen die een stresserende invloed hebben op haar ontwikkeling

Tabel 15: Analyse Behandeldoel 6 Deelnemer III

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd. Wel is groei op dit gebied goed te meten.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

Samenvatting Resultaten Deelnemer III

Kenmerken SMART-principe

Van de behandeldoelen van deelnemer III is alleen doel 6 specifiek geformuleerd. Bij de overige doelen worden de belangrijke componenten 'ontspanningsmomenten', 'verantwoordelijkheden die V. aankan', 'in contact met zichzelf', 'vanuit zichzelf reageren' en 'haar gevoel van eigenwaarde' niet toegelicht. Geen van de doelen is meetbaar; er worden geen getallen, percentages of normen genoemd. Geen van de doelen is tijdsgebonden; er worden geen data genoemd waarop de doelen behaald moeten zijn.

Kenmerken Co-regulatietheorie

Alleen doel 4 is opgesteld voor zowel de cliënt als 'de ander'. Doel 4 laat een kenmerk zien van Beurtwisseling. 'De ander in de gaten houden' past bij 'afstemmen op de ander' van Beurtwisseling.

Analyse Behandeldoel Deelnemer IV

1. L. leert verleden, heden en toekomst te onderscheiden.

Tabel 16: Analyse Behandeldoel 1 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.

Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd. Wel is groei op dit gebied goed te meten.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

2. L. kan zich verbinden met de ander. Hij bouwt prettig contact op met vader, moeder, zusjes, oom en tante.

Tabel 17: Analyse Behandeldoel 2 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is sprake van 'de ander'.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Beurtwisseling	- 'verbinden met de ander' past bij 'afstemmen op de ander' van Beurtwisseling

3. Ouders, oom en tante ontvangen psycho-educatie en handvatten omtrent het nog te ontwikkelen gedrag van L..

Tabel 18: Analyse Behandeldoel 3 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.
Meetbaar	Ja	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd, maar het is te meten of de betreffende personen psycho-educatie hebben ontvangen.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is sprake van 'ouders, oom en tante'. Dit behandeldoel is echter gericht op hen en niet op L.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Consensual Frame	De 'psycho-educatie en handvatten' zorgen ervoor dat de overeenstemming tussen L. en zijn ouders en oom en tante sterker wordt, omdat zij L. beter zullen begrijpen. Deze overeenstemming hoort bij Consensual Frame.

4. Er is een goede afstemming tussen ouders, school, weekend- en vakantie zorg, oom en tante en de hulpverlener.

Tabel 19: Analyse Behandeldoel 4 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Nee	Het is onduidelijk wat wordt verstaan onder 'goede afstemming'.
Meetbaar	Nee	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Ja	Er is sprake van 'ouders, school, weekend- en vakantie zorg, oom en tante en de hulpverlener.
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Ja; Beurtwisseling	De 'goede afstemming' waarover wordt gesproken past bij 'afstemmen op de ander' van Beurtwisseling. Dit gaat echter niet over L.

5. L. wordt begeleid in zijn seksuele vorming en ontwikkeling.

Tabel 20: Analyse Behandeldoel 5 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.
Meetbaar	Ja	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd. Wel is het meetbaar of de begeleiding heeft plaatsgevonden.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

6. L. krijgt uitleg over de relatie tussen geld en een persoon.

Tabel 21: Analyse Behandeldoel 6 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.
Meetbaar	Ja	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd. Wel is het meetbaar of de uitleg heeft plaatsgevonden.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

7. L. leert voor iets te sparen.

Tabel 22: Analyse Behandeldoel 7 Deelnemer IV

Kenmerk	Aanwezig	Uitleg
<i>Kenmerken SMART-principe</i>		
Specifiek	Ja	Het hoofddoel is duidelijk omschreven.
Meetbaar	Ja	Er worden geen getallen/percentages/normen genoemd. Wel is het meetbaar of de uitleg heeft plaatsgevonden.
Tijdsgebonden	Nee	Er wordt geen datum genoemd.
<i>Kenmerken Co-regulatietheorie</i>		
Bevat naast cliënt tweede persoon	Nee	-
Mogelijk kenmerk Co-regulatie	Nee	-

Samenvatting Resultaten Deelnemer IV

Kenmerken SMART-principe

Van de behandeldoelen van deelnemer IV zijn doel 1, doel 2, doel 3, doel 5, doel 6 en doel 7 specifiek geformuleerd. Alleen doel 4 is niet specifiek geformuleerd, omdat niet wordt toegelicht wat er wordt verstaan onder ‘*een goede afstemming*’. Hoewel bij geen van de doelen getallen, percentages of normen worden genoemd, zijn doel 3, 5 en 6 te meten. Bij deze drie doelen gaat het om momenten van uitleg of begeleiding. Het is meetbaar of deze momenten hebben plaatsgevonden. Geen van de doelen is tijdsgebonden; er worden geen data genoemd waarop de doelen behaald moeten zijn.

Kenmerken Co-regulatietheorie

Doel 2 en doel 4 zijn opgesteld voor zowel de cliënt als ‘de ander’. Doel 2 laat een kenmerk zien van Beurtwisseling. ‘*Verbinden met de ander*’ past bij ‘afstemmen op de ander’ van Beurtwisseling. Doel 4 laat een kenmerk zien van Beurtwisseling. ‘*Een goede afstemming*’ past bij ‘afstemmen op de ander’ van Beurtwisseling. Binnen dit doel is deze term echter niet gericht op de cliënt, maar op de mensen om hem heen.

Discussie

Er is onderzocht op welke manier een behandeldoel wordt geformuleerd dat zowel op het SMART-principe als op de kenmerken van de theorie van co-regulatie is gebaseerd. Uit de resultaten blijkt dat het van belang is dat het betreffende behandeldoel de kenmerken ‘specifiek’, ‘meetbaar’, ‘acceptabel’, ‘realistisch’ en ‘tijdsgebonden’ van het SMART-principe bevat en dat het doel daarnaast wordt opgesteld voor de cliënt en een interactiepartner. Tevens kan het behandeldoel de kenmerken Beurtwisseling, Non-verbale Kenmerken Dyadische Synchronie, Verbale Kenmerken Dyadisch Synchronie, Creativiteit, Voorwaarden voor Creativiteit en Consensual Frame van de co-regulatietheorie bevatten. Deze kenmerken zijn, in tegenstelling tot de eerste genoemde kenmerken, geen noodzakelijke maar mogelijke onderdelen van een behandeldoel dat is geformuleerd volgens de theorie van co-regulatie en het SMART-principe.

Uit de analyses van de twintig geselecteerde behandeldoelen van vier cliënten van het orthopedagogisch behandel- en expertisecentrum De La Salle komt naar voren dat geen van de behandeldoelen volgens zowel het SMART-principe als de co-regulatietheorie is opgesteld. Elf van de twintig behandeldoelen zijn specifiek geformuleerd. Hoewel in geen van de behandeldoelen getallen, percentages of normen worden genoemd, zijn zes van de twintig behandeldoelen meetbaar. In geen van de twintig behandeldoelen wordt een datum genoemd waarop het doel bereikt moet zijn, waardoor geen van de behandeldoelen tijdsgebonden kan worden genoemd.

In zeven van de twintig behandeldoelen wordt gesproken over zowel de cliënt als een interactiepartner; het verplichte onderdeel van een behandeldoel dat is opgesteld volgens de co-regulatietheorie. Opvallend is dat elk van deze zeven doelen tevens een of meerdere andere kenmerken van de co-regulatietheorie bevat. De doelen die niet gaan over zowel de cliënt als een interactiepartner laten ook geen van de andere kenmerken van de co-regulatietheorie zien.

De kenmerken Creativiteit en Voorwaarden voor Creativiteit komen beiden een keer voor. Consensual Frame komt drie keer voor. Beurtwisseling komt vier keer voor. De Non-verbale Kenmerken Dyadische Synchronie en Verbale Kenmerken Dyadische Synchronie komen in geen van de geanalyseerde behandeldoelen voor. De sub-kenmerken 'overeenkomst in ritme van beweging/kijkrichting/gezichtsuitdrukking/hartritme' en 'afstemming op de woordkeuze van de ander/accents van de ander/spreeksnelheid van de ander/emotie van de ander/pauzes van de ander/toon van de ander' worden dus niet genoemd in de behandeldoelen. In de behandeling van de vier cliënten wordt echter wel met deze bewegingskenmerken gewerkt.

Mensvisies

Bij de co-regulatietheorie wordt de mens gezien als een open, actief systeem. De theorie is gebaseerd op een holistisch-organismisch mensbeeld. De co-regulatietheorie gaat uit van gelijkwaardigheid binnen het contact tussen twee mensen. Allebei de interactiepartners voegen iets toe aan de relatie en zijn belangrijk voor het interactieproces.

In het geval van de interactie tussen cliënt en behandelaar hebben zowel de cliënt als de behandelaar een gelijk aandeel aan het contact dat in de behandeling ontstaat. De behandelaar en cliënt nemen afwisselend van het elkaar het initiatief en dragen allebei bij aan het verloop van het contact. Er wordt gestreefd naar wederkerigheid in de relatie. Zoals de cliënt van de behandelaar leert, zo leert de behandelaar op zijn beurt van de cliënt. Hoewel de behandelaar binnen het interactieproces bewust een sturende houding kan aannemen, blijft het contact altijd iets onvoorspelbaars in zich dragen. De behandelaar kan het aandeel aan het contact van de cliënt nooit forceren of bepalen.

Bij het SMART-principe wordt de mens gezien als een passief, gesloten systeem. Het principe is gebaseerd op een atomistisch-mechanistisch mensbeeld. Het SMART-principe is terug te voeren naar de leertheoretische klassieke conditionering van Pavlov (1927), waarbij een persoon pas een respons laat zien als er een stimulus wordt gegeven.

Wanneer het SMART-principe wordt ingezet in een behandeling, dan plaatst de behandelaar zichzelf als het ware buiten het proces. De behandelaar stelt de normen en doelen van de behandeling vooraf op en stuurt de cliënt in een bepaalde richting. De cliënt heeft weinig invloed op deze behandelkeuzes. Bij genoeg herhaling zal de cliënt een vast schema van aanpak voor het betreffende doel leren en wanneer de cliënt gedrag laat zien dat niet past bij het plan, dan kan hij worden gecorrigeerd. Er is sprake van een eenzijdige beïnvloeding van behandelaar op cliënt, waarbij de cliënt kan worden gezien als een afhankelijke variabele.

Volgens Van Geert (1986) zijn mensbeelden fundamentele uitgangstellingen en daarmee in principe onverzoenbaar. De mensvisies die onder de co-regulatietheorie en het SMART-principe liggen, zijn totaal verschillend. Om beide principes in één behandeldoel te verenigen lijkt onmogelijk. Wellicht is daarom geen van de twintig geanalyseerde behandeldoelen volgens beide principes geformuleerd.

Het is de vraag of instellingen zich bewust zijn van het mensbeeld dat een principe zoals het SMART-principe met zich mee brengt. Het is niet per definitie zo dat een behandelaar die gebruik maakt van SMART-doelstellingen zijn behandelingen volledig baseert op een atomistisch-mechanistisch mensbeeld, maar de SMART-doelen bieden weinig ruimte aan de cliënt om zich juist binnen de interactie met de behandelaar te ontwikkelen. Bewustzijn hiervan kan ervoor zorgen dat instellingen zich gaan oriënteren op andere mogelijke manieren van het opstellen van behandelingen en het formuleren van behandeldoelen.

Het is dan tevens de vraag of instellingen bereid zijn keuzes te maken vanuit een bepaald mensbeeld. Zijn zij bereid om hun behandelingen en behandeldoelen naar een bepaald mensbeeld te richten? Zou een instelling die het ontwikkelen binnen contact hoog in het vaandel heeft staan bijvoorbeeld bereid zijn om behandelingen volgens de co-regulatietheorie op te stellen? Om hier weloverwogen mee om te gaan, zullen instellingen en behandelaars bijvoorbeeld kennis moeten maken met de kenmerken van de co-regulatietheorie, waarmee zou kunnen worden gewerkt en waarop behandeldoelen kunnen worden gebaseerd.

Toekomstig onderzoek

De onderzoeksgroep is met $n=4$ zeer klein. In toekomstig onderzoek zouden behandeldoelen op grootschaliger niveau kunnen worden geanalyseerd om een beter beeld te krijgen van de trends binnen het formuleren van behandeldoelen. Daarnaast zou kunnen worden onderzocht of de gekozen termen de kenmerken, waar in een behandeling op basis van de co-regulatietheorie mee kan worden gewerkt, het beste weergeven. Wellicht zijn er termen die de verschillende kenmerken van de co-regulatietheorie beter omschrijven of die begrijpelijker zijn.

Referenties

- Bernieri, F. J., & Rosenthal, R. (1991). *Interpersonal coordination: Behavior matching and interactional synchrony*. In R.S. Feldman & B. Rime (Eds.), *Fundamentals of nonverbal behavior* (pp. 401-432). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Clappers, S. (2014). *Het effect van het vergroten van synchronie op de cliënt-therapeut relatie*. Unpublished masterthesis, Radboud Universiteit Nijmegen. Retrieved at 22th of September 2014 from <http://www.annabosman.eu/>
- Feldman, R. (2007). Parent Infant Synchrony: Biological Foundations and Developmental Outcomes. *Current Directions in Psychological Science*, 16, 340-345. doi: 10.1111/j.1467-8721.2007.00532.x
- Feldman, R. (2012): Bio-behavioral Synchrony: A Model for Integrating Biological and Microsocial Behavioral Processes in the Study of Parenting. *Parenting: Science and Practice*, 12, 154-164. doi: 10.1080/15295192.2012.683342
- Fogel, A. (1993). *Developing Through Relationships. Origins of Communication, Self, and Culture*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fogel, A. (2001). *Infancy: Infant, Family and Society*. Wadsworth: Wadsworth Group.
- Fogel, A. & Garvey, A. (2007). Alive Communication. *Infant Behavior & Development*, 30, 251-257
- Fogel, A. & Thelen, E. (1987). Development of Early Expressive and Communicative Action: Reinterpreting the Evidence from a Dynamic Systems Perspective. *Developmental Psychology*, 23 (6), 747-761.
- Geert, P. van (1986). Het begrip ontwikkeling en de structuur van de ontwikkelingspsychologische theorieën. In W. Koops & J.J van der Werff (Eds). *Overzicht van de empirische ontwikkelingspsychologie* (1). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Jennekens, C. (2010). *Maakt Emerging Body Language het onzichtbare zichtbaar? Een studie naar het waarnemen van interactie*. Unpublished masterthesis, Radboud Universiteit Nijmegen. Retrieved at 22th of September 2014 from <http://www.annabosman.eu/>
- Harrist, A.W. & Waugh, R.M. (2002). Dyadic Synchrony: it's Function and Structure in Child Development. *Developmental Review*, 22 (4), 555-592. doi: 10.1016/S0273-2297(02)00500-2
- Ikegami, T. & Iizuka, H. (2007). Turn-Taking Interaction as a Cooperative en Co-creative Process. *Infant Behavior & Development*, 30, 278-288. doi:10.1016/j.infbeh.-2007.02.002
- Koreman, F. (2008). *Luctor et emergo. Theoretisch onderzoek over Applied Behavior Analysis en Emerging Body Language*. Unpublished masterthesis, Radboud Universiteit Nijmegen. Retrieved at 22th of September 2014 from <http://www.annabosman.eu/>
- Kuipers, M. (2014). *Longitudinale studie naar ontwikkeling van sociale wederkerigheid vanuit een dynamisch systeemperspectief*. Unpublished masterthesis, Radboud

Universiteit Nijmegen. Retrieved at 22th of September 2014 from
<http://www.annabosman.eu/>

Louwerse, M., Dale, R., Bard, E. & Jeuniaux, P. (2012). Behavior Matching in Multimodal Communication Is Synchronized. *Cognitive Science*, 1-24. doi: 10.1111/j/1551-6709.2012.01269.x

Stern, D.N. (2000). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books.

Pavlov, I.P. (1927). *Conditioned reflexes*. New York: Oxford University Press

Timmers-Huigens, D. (2005). *Ervaringsordening Mogelijkheden voor mensen met een verstandelijke handicap*. Amsterdam: Reed Business.

Trevarthen, C. & Daniel, S. (2005). Disorganized Rhythm and Synchrony: Early Signs of Autism and Rett syndrome. *Brain and Development*, 27, 25-34.
doi:10.1016/j.braindev.2005.03.016